

„Egyháza és tartománya” javára

Beszélgetés Markó Attila államtitkárral

■ – *A Gyulafehérvári Érsekség ügyvédje, Komáromi Attila tájékoztatása szerint a Batthyaneum visszaszolgáltatásának ügye elakadt, de nem zárult le. Hol tartunk most, hogyan áll jelenleg az intézmény jogi státusa, melyek a további kilátások?*

– A Batthyaneum sorsa rendkívül hányatott. A történet azzal kezdődik, hogy 1997-ben a romániai magyar történelmi egyházak, köztük a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség, többéves sikertelen kezdeményezés után felvetette az elkobzott egyházi javak visszaszolgáltatásának kérdését. Mivel az RMDSZ akkor a kormánykoalíció tagja volt, beindult egy folyamat, amelyhez nemzetközi nyomás is társult, és amely több sürgősségi kormányrendelet elfogadásában konkretizálódott. Az első kormányrendelet hat – kizárólag a zsidó hitközség egykori tulajdonát képező – ingatlan visszaadásáról rendelkezett. Ennek mintájára kezdeményezte az RMDSZ a 1998/13. számú sürgősségi kormányrendeletet, amely a mellékletében foglalt 17 – különböző nemzeti kisebbségekhez tartozó – ingatlan visszaadásáról rendelkezett. E melléklet 13. pontja a Batthyaneumra vonatkozott.

A kormányrendelet ugyanakkor előírta egy bizottság felállítását, amely összeállítja minden ingatlan esetében a megfelelő dokumentációt.

A bizottság munkája azonban nem sokkal a jogszabály elfogadása után elakadt, mivel a PDSR (Szociáldemokrata Párt) Fehér megyei szervezete 1998 szeptemberében megtámadta a rendeletet, ezért a sürgősségi kormányrendelet mellékletében szereplő ingatlan visszaadása megghiúsult, a bizottság pedig a per lezárásáig nem tudott döntést hozni az ügyben. A PDSR azt kérte ugyanis a bíróságtól, hogy törölje a mellékletből a Batthyaneumot.

Összefoglalom a per további alakulását. Miután az ügy egy ideig húzódott, a bíróság döntéshozatal nélkül áthelyezte a törvényszékre, azon a címen, hogy nem ők az illetékesek benne. Ugyanezzel az indokkal a törvényszék továbbította az ügyet a táblabíróságnak, a táblabíróság visszaküldte a dossziét a bíróságnak, hogy ez továbbítsa az alkotmánybíróságnak.

Amikor az ügy felkerült az alkotmánybírósághoz, a PDSR megyei szervezete kérte, hogy az nyilvánítsa a sürgősségi kormányrendelet alkotmányellenesnek és törölje szövegéből az ingatlant. Az alkotmánybíróság ezt a kérést elutasította, és az érsekség javára döntött 2001. január 16-ai, 8. számú határozatával.

Az ügy visszakerült alapfokra, a gyulafehérvári bírósághoz. A tárgyalásokon az érsekség mindvégig kifogásolta, hogy egy politikai párt megyei szervezetének nincs perbeli jogosultsága olyan ügyben, amelyben közvetlen módon nem érdekelt, amellyel pedig egy sürgősségi kormányrendeletet csak a parlament módosíthat. Ezt az állításunkat minden szinten elfogadták, így soha nem is tárgyaltuk érdemben a hagyatékot, mindig a kifogás körül folyt a vita.

Időközben a Nemzeti Könyvtár és vele együtt a Batthyaneum is a Művelődési Minisztérium hatáskörébe került. Ezek után a minisztérium is érdekelt félként vett részt a perben. Ekkor az érsekség kifogást emelt arra hivatkozva, hogy egy érvényben lévő törvény (1998/213.) alapján állami köztulajdont érintő perekben a pénzügyminisztérium illetékes képviselni az államot. A gyulafehérvári bíróság számunkra kedvező döntése (2002. március 7-én hozott 1193. számú polgári ítélete) után a felperesek fellebbeztek, de az ítéletet megerősítette mind a Fehér megyei törvényszék, mind a táblabíróság (az első 2002. október 25-én hozott 859/A, a második 2003. január 24-én hozott 160. számú határozatával).

Az ügy újabb fordulatot vett, amikor a PDSR panaszt emelt a táblabíróságnál azon a címen, hogy keresetük elutasítása téves, a minisztérium kérése pedig nem volt kellőképpen megindokolva. A táblabíróság elfogadta a panaszlevelet, elismerte a PDSR perbeli jogosultságát, megsemmisítette előbbi határozatát és 2003. április 15.-i, 961. számú határozatában kimondta, hogy a román állam és a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség társtulajdonosa az épületnek és a Batthyaneumnak.

Ez a határozat jogilag több szempontból megalapozatlan volt:

1. Miután korábban visszavonhatatlan határozattal már elismerték a perbeli jogosultság hiányát, ezt nem lett volna szabad újratárgyalni;

2. A PDSR nem nyújthatott be panaszlevelet a Művelődési Minisztérium nevében, csak a saját nevében;

3. A semmisségi panaszlevélben a PDSR csak a perbeli jogosultság elismerését kérte. Ezzel szemben a táblabíróság ítélezett a tulajdonjogot illetően is, holott ebben az esetben el kellett volna rendelnie a perújrafelvételt és a per újratárgyalását alapfoktól.

A gyulafehérvári táblabíróságra benyújtott panaszlevélben kértük a 2003/961. számú határozat megsemmisítését és a 2003/160. számú határozat érvénybe léptetését. Ugyanakkor kérelmeztük a Legfelső Bíróságon a tárgyalás áthelyezését egy másik táblabírósághoz. Az áthelyezési kérésünket elutasították. A megsemmisítési panaszlevelet a gyulafehérvári ítéltábla a 2003/2130. számú határozatával elfogadta, megsemmisítette 2003/961. számú határozatot és érvénybe helyezte a gyulafehérvári bíróság 2002/1193. számú határozatát.

Jelenleg tehát ott tartunk, hogy noha mind a jogszabályok, mind a bírósági döntések kedvezőek az érsekség számára, mégsem kaptuk vissza a könyvtárat. Ezért 2003-ban keresetlevelet nyújtottunk be a Strasbourgi Emberi Jogi Bírósághoz (iktatószáma: 33 003), amiben kértük, hogy kötelezzék a román államot az ingatlan visszaszolgáltatására. 2011-ben első fokon kedvező döntést született Strasbourghban. Reményeink szerint az idén vagy legkésőbb 2013-ban végleges határozat fog születni.

Látható tehát, hogy a per végül az egyház javára dőlt el, de addigra a bizottság munkája lezárult, ugyanis a későbbi jogszabályok új bizottságok felállítását rendelték el. A per eseményeivel párhuzamosan változtak ugyanis a törvények. Amikor például a kormány elfogadta az 1999/83. számú kormányrendeletet, amely további ingatlanok visszaadásáról rendelkezett, akkor egy teljesen új összetételű bizottságot hozott létre. Ezt a kormányrendeletet 2000-ben az 1334. számú kormányhatározat is kiegészítette. Ezzel párhuzamosan a kormány elfogadott egy kizárólag egyházi javak visszaadásáról szóló kormányrendeletet, amely már nemcsak adott számú ingatlan visszaadását írta elő, hanem egy általános rendezést célzott meg, s ehhez teljesen új bizottságot hozott létre. Rövid ideig a 1999/83. számú kormányrendelet és a 2000/93. számú kormányrendelet által létrehozott bizottságok párhuzamosan működtek, nem kis káoszt okozván az igénylő egyházaknak, amelyek olykor nem is tudták, hogy egyik-másik ingatlanuk esetében épp melyik az illetékes bizottság. Ezt a viszonylagos zűrzavart 2001-ben sikerült megszüntetni, amikor a parlament egy átfogó, közös jogszabályt fogadott el, egyazon törvénybe foglalva a magánszemélyek, egyházak és kisebbségi közösségek által visszaigényelt javak rendezését. A 2001/501. számú törvény elfogadása ismét megnyitotta a Batthyaneum visszaszerzésének lehetőségét, ám az akkori bizottság munkájának előkészítésére hivatott szakértői csoport nem javasolta a kérdés napirendre tűzését. De már korábban, a per folyamán felmerült, hogy a Strasbourgi Emberi Jogi Bírósághoz kellene fordulni az ingatlan visszaszerzéséért.

Megkíséreltük egy jogi analógia alkalmazását is, ugyanis a Batthyaneum jogi sor-sa nagyon hasonlít a nagyszebeni Brukenthal Múzeuméhoz: ott is egy végrendelettel az egyházra átruházott magángyűjteményről van szó, és amely esetében párbeszéd útján az a megoldás született: a tulajdonjog átszáll az egyházra, de úgy, hogy a múzeum és az értéktárgyak kezelése, adminisztrálása közös – állami és egyházi – szerkezetben valósuljon meg. Ezt az analógiát próbáltuk meg alkalmazni előbb Toader Paleologu, az akkori művelődési miniszter, majd az őt követő Kelemen Hunor támogatásával. Sajnos ez a terv is meghiúsult, ahhoz ugyanis, hogy egy ilyen típusú átadás-átvétel megtörténjen, szükséges lett volna az ingatlan-visszaadási bizottság előzetes elvi döntése – ezt viszont nem sikerült kicsikarnunk.

Az elmúlt időszakban – a 2001/501., illetve az azt követő 2005/247. számú törvény alkalmazása során – több ízben is megpróbáltuk napirendre tűzni az ügyet, ám időközben egyre mélyebb lett a bizottság tagjainak szemléletét elválasztó szakadék (pontosabban a mi nézőpontunk és a bizottság összes többi tagjának véleménye közötti távolság). Adott pillanatban már az is felmerült, hogy inkább szülessen egy elutasító döntés, csakhogy kimozduljon az ügy a holtpontról, és kapjon lehetőséget az egyház a bírósági jogorvoslatra. Itt tartunk tehát – sajnos mind a mai napig „se széna, se szalma”...

– *Tudott dolog, hogy a rendezés egyik akadálya a hagyatéki irat egyik félreérthető félremagyarázható kitétele. Hogy van ez valójában?*

– Valóban egy ilyen kitétlen – pontosabban annak jogi értelmezésén – akadt fenn a bizottság, illetve a munkáját előkészítő szakértői titkárság. Az alapítványi okirat (vagy végrendelet) ugyanis úgy fogalmaz, hogy „egyháza és tartománya” javára („*ecclesiae et provinciae*”) hagyományozza gyűjteményét. A vita a „tartomány” értelmezése körül van, ugyanis ezt egyesek Erdélyre értik, amely 1920 óta a román állam része, ennél fogva, úgymond, a gyűjtemény tulajdonjoga is a román államra szállt. Mi ezzel természetesen nem értünk egyet, mivel az alapító okmány első helyen az egyházat nevezi meg, amellett a „provincia” szó is értelmezhető „egyházmegye”-ként. A 2001 óta jelenleg is működő bizottság, melynek amúgy egyedüli magyar tagja vagyok, azóta sem jutott dűlőre e miatt az értelmezés miatt. A bizottság mellett működő szakértői titkárság javaslata egy olyan döntés irányába kívánta tolni a bizottságot, amely egy osztatlan közös tulajdont hozott volna létre egyház és állam között, épp az említett végrendelet véleményünk szerint félremagyarázott rendelkezéseiből kiindulva. Ezt a megoldást azonban nem tudta elfogadni sem az egyház, de a bizottság tagjaként én magam sem. Ezért erőszakoltam ki akkoriban azt, hogy mintsem egy ilyen elfogadhatatlan döntés szülessen, inkább halasszuk az ügyet, és időközben próbáljunk meg minél több oldalról érvelni. Sajnos mindezek a próbálkozások sikertelennek bizonyultak. Ekkor próbálkoztam meg a Művelődési Minisztériummal kiegyezni a fentebb már említett Brukenthal-analógia alkalmazása érdekében.

– *Ha elfogadjuk, hogy meglehetősen bonyolult eljárásról van szó, akkor azt is tudomásul kell vennünk, hogy az ügy intézésében keveredhet a jó szándék és a rosszhiszemű csűrés-csavarás, érvényesülhet mind a jogszerű egyenesség, mind a procedúrákkal való visszaélés. Milyen esélyt ad ilyen körülmények között a sikeres megoldásnak?*

– Akkor lehet csak esélye egy számunkra kedvező rendezésnek, ha vagy a bizottság, vagy pedig az igazságszolgáltatás – mondjuk, egy megállapítási kereset révén – elfogadja, hogy a végrendelet valójában csupán az egyházat jelöli meg. Ezért sajnálom mostanában, hogy nem volt elég bátorságunk négy-öt évvel ezelőtt szembenézni egy elutasító döntéssel, ugyanis annak bírósági megtámadása azóta talán sikerrel járhatott volna. De mivel az igazságszolgáltatás is elég sokszor lottószerűen műkö-

dik, ezért ebben is benne volt a bukás veszélye. Nem zárom ki azonban azt sem, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság hozza majd meg a végső döntést.

– *A visszaszolgáltatás megszüntetné az önkényes államosítás tényét, és helyreállítaná az intézmény korábbi tulajdonjogi státusát. Minthogy ott (egyebek mellett) nagy értékű könyvtárról van szó, a szűken vett tulajdonjogi kérdésen túl ez szorosan érinti e műkincsek ápolását, használatát, értékesítését is. Mint ismeretes, 1989 előtt nehézségekbe ütközött az intézménybe való bejutás, a kutatási engedély megszerzése is. Mi a helyzet e tekintetben ma?*

– Tény, hogy nem is annyira az ingatlan értéke, mint inkább a benne levő gyűjtemény értéke csigázza a kedélyeket. Erre is kitért egyébként a végrendelet, mely az alapítvány vezetését olyan személyre (intézményre) bízta (vagyis a püspökre és a státusra), aki/amely gondoskodik a gyűjtemény „nyilvános, felekezettől független használatáról”. Ez is alátámasztja az egyháznak a visszaszolgáltatásra vonatkozó igényét, függetlenül attól, hogy a gyűjtemény látogatásának és kutatásának feltételei 1989 óta milyen mértékben javultak.

Kérdezett Horváth Andor

VISKY ZSOLT

Meg nem születettek

1

„Én szófogadó anyád lennék
és hugod és szerelmesed” –

ezt R. írta, román költő
(és nő is és feleség),
én ültettem át magamba
e nyelvre, melynek fele még
kidolgozatlan, mondhatni,
de már megformálható.

R. részéről ez az egész
egy nagy, hömpölygő vallomás
meg nem született gyermekének –

így vezetlek be a vers
világába, *erre, kérlek*,
kicsit zsúfolt tér ez itt, a
határok csak sejtethők,
a vakablakok mögött, látod,
hóvihar lehet vagy köd,
talán szimpla ragyogás:

„Mióta várom már, hogy
elmondjad meséjét...”
– mert *beláthatatlan* kívülről
ez a burkon túli tér –
„meséjét a benső télnek”,

2

„a teleknek, pontosabban”,
a behavazott fának, honnan
azóta sem néztünk le,
a szaros kis pocsolóknak
négy ottmaradt bakancsnyommal,
meg ami még bennrekedt,

de mi az, ami *még bennrekedt*,
sok szétszórt nyom, hűlő semmi,
mi az, mi még bennünk maradt,
egymás meg nem szülöttei.